

Stanovisko Výboru pro udržitelnou energetiku k územním ekologickým limitům těžby hnědého uhlí

Předkládané stanovisko představuje výsledek komplexní analýzy zaměřené na problematiku územních ekologických limitů (ÚEL) těžby hnědého uhlí (HU) v ČR.

Cílem dokumentu je předložit předsedovi vlády a vládě strategický podklad obsahující odborné a nezávislé posouzení hlavních aspektů a dopadů zachování ÚEL či jejich korekce v kontextu udržitelnosti energetiky v ČR. Dokument je výsledkem několikaměsíční činnosti Výboru pro udržitelnou energetiku (VUE).

VUE na základě předložených studií k ekonomickým, energetickým, ekologickým a sociálním aspektům těžby hnědého uhlí a expertních diskusích v rámci zasedání výboru hodnotí dvě varianty dalšího řešení ÚEL v Mostecké uhelné pánvi:

1. Zachování stávající hranice ÚEL (varianta 1)
2. Posunutí hranice ÚEL pouze u povrchového dolu Bílina (varianta 2)

VUE po zralé úvaze vyloučil varianty 3 a 4 jako nevýhodné pro stát i obyvatele. Tento dokument proto dále srovnává pouze varianty 1 a 2, a to primárně v oblastech, kde se tyto varianty vzájemně liší.

Shrnutí argumentace

(a) Obecné závěry

- Zachování současných územních ekologických limitů těžby hnědého uhlí zajistí ve střednědobém horizontu (do roku 2025) pokrytí očekávané poptávky všech sektorů spotřeby HU. Prostřednictvím intervence státu ve prospěch přesměrování výhodnějšího teplárenského a tříděného uhlí z elektráren do sektorů tepláren a domácností lze bilanci zajistit i dlouhodobě. Tyto intervence vyžadují značné politické, administrativní a právní úsilí (zásahy do platných smluv, direktivní určování směřování uhlí apod.)
- Možnosti substituce HU jinými palivy a další opatření, jako např. odstavení kondenzační výroby v teplárnách v letních měsících a rovněž očekávané trendy snižování budoucí spotřeby tepla vytvářejí dodatečný prostor pro zvýšení energetické bezpečnosti, především v teplárenském sektoru.
- Spalování uhlí s sebou nese jak negativní lokální environmentální dopady, tak i vysoké společenské náklady v řádech desítek miliard Kč spojené s poškozováním zdraví obyvatel a kvality životního prostředí, které nese stát a které z velké části nejsou kompenzovány. Varianta 2 způsobuje na úrovni ČR oproti variantě 1 dodatečné společenské náklady 10 mld. Kč. Na úrovni EU a globální úrovni jsou tyto náklady řádově vyšší.
- Klimaticko-energetické závazky ČR obsahující výrazné snižování skleníkových plynů (CO₂), podporují variantu nerozšiřování územních ekologických limitů hnědého uhlí na dole Bílina. ČR je však své závazky schopna splnit i v případě realizace varianty 2.

- Dlouhodobé negativní environmentální a makroekonomické dopady se zvyšují s objemem těžby a proto jsou při případné korekci ÚEL na dole Bílina vyšší než při zachování současných limitů těžby.
- Varianta 2 prodlužuje životnost dolu Bílina oproti variantě 1 o 15 let až do roku 2055. Žádná z uvažovaných variant 1 nebo 2 neprodlužuje těžbu hnědého uhlí v severních Čechách za horizont 2055 – 2060.

(b) Energetické aspekty

- Z hlediska dostupnosti hnědého uhlí (HU) se jako kritický jeví pouze sektor teplárenství.
- Současnou spotřebu výhřevnějšího teplárenského uhlí (nad 14 MJ/kg) pro teplárny a domácnosti lze bez korekce ÚEL a bez dalších opatření zabezpečit zhruba do roku 2025.
- Cílená opatření státu zaměřená na přesměrování spotřeby teplárenského uhlí z elektráren do tepláren a domácností, by mohla pokrýt budoucí spotřebu HU v teplárnách bez prolomení ÚEL i dlouhodobě. Úspěšnost potřebných intervencí je však silně podmíněna politickou shodou, jejich rychlostí a efektivitou.
- Případná korekce ÚEL na dole Bílina by zvýšila energetickou bezpečnost zásobování tepláren hnědým uhlím a umožnila by případné prodloužení provozu uhelných elektráren v případě systémové potřeby (např. neprodloužení životnosti JE Dukovany).
- Alternativou k HU snižující jeho potřebu u části tepláren je energetické využití biomasy, vytríděného komunálního odpadu (zbylé energeticky využitelné části po recyklaci), přiměřené dovozy hnědého nebo černého uhlí, či přechod na zemní plyn – dle ekonomické situace a geografické polohy konkrétní teplárny. Také podporované potlačování nízkoúčinné kondenzační výroby elektřiny v teplárnách představuje potenciální oblast budoucích úspor spotřeby HU.
- Zároveň nelze opomenout vývojové trendy směřující ke snížení spotřeby tepla v domácnostech (Zelená úsporám, programy energetické efektivnosti) a očekávaný vliv rostoucí ceny emisních povolenek zvyšující cenu tepla z neobnovitelných zdrojů, což bude snižovat především spotřebu HU.

(c) Ekonomické aspekty

- Energeticky je žádoucí podporovat centrální zásobování tepla ve všech zdůvodněných případech. Současná nízká tržní cena hnědého uhlí k tomu výrazně přispívá i ekonomicky.
- Energetické využití uhlí je na druhé straně spojeno s vysokými makroekonomickými náklady pro společnost v důsledku jeho škod na zdraví a životní prostředí. Odborná analýza odhaduje výši těchto kumulovaných společenských nákladů v řádech desítek miliard Kč. Přepočteno na tunu uhlí činí tyto externí náklady okolo 90 Kč/t, z nichž část je ale již zahrnuta v tržní ceně uhlí.
- Z pohledu vysokých nákladů pro stát je proto žádoucí tyto společenské náklady spojené se spalováním uhlí pokud možno minimalizovat, a to například podporou alternativních paliv v teplárenství nebo zohledněním alespoň části těchto dodatečných společenských (externích) nákladů v ceně uhlí (ekologická daň).

(d) Environmentální aspekty

- Z hlediska ochrany životního prostředí je zájmem státu a cílem jeho aktivních opatření postupně omezovat spalování uhlí, především v domácnostech a výrobnách tepla s nízkou účinností a tím snižovat lokální imise zdraví škodlivých látek.
- Střednědobé klimaticko-energetické závazky ČR v rámci EU a postupný přechod na nízkoemisní profil národních ekonomik směřují postupně k výraznému snižování emisí skleníkových plynů. Hnědé uhlí patří na straně fosilních paliv vedle dopravy k největším zdrojům těchto emisí.
- Budoucí postupné omezování a zefektivňování spotřeby uhlí proto přispívá vedle pozitivních dopadů na lokální kvalitu ovzduší i k plnění dlouhodobých globálních environmentálních závazků ČR. Nižší produkce uhlí u varianty 1 je proto v tomto ohledu příznivější.

(e) Sociální aspekty

- Úbytek pracovních míst na dole Bílina ve variantě 1 bude přibližně vyrovnán odchody do starobního důchodu (ukončení těžby okolo 2040). U dolu ČSA jde o postupný zánik (do roku 2025) přibližně 1600 míst (z toho 500 míst se týká pracovníků již dnes starších 50 let). Omezený počet pracovníků, kteří přijdou v důsledku útlumu povrchového dolu ČSA o zaměstnání, může být absorbován dalšími doly (zejména Bílina) jako náhrada odchodů do důchodu. Přechody bývalých zaměstnanců ČSA k jiným těžařům jsou však dlouhodobějším řešením a jednorázový útlum ČSA v krátkém čase zcela nepokryjí.
- Varianta 2 umožní uplatnění prakticky všech pracovníků z povrchového dolu ČSA, kteří o to budou mít zájem, na povrchovém dolu Bílina (v případě provedení korekce limitů na Bílině zde do roku 2024 vznikne dodatečná potřeba 1000 pracovních míst a dalších 1000 do roku 2055).
- Dlouhodobý trend útlumu těžby HU v regionu spojený s úbytkem pracovních míst bude pokračovat bez ohledu na výsledek rozhodnutí až do úplného zastavení činnosti těžebního sektoru (okolo let 2055 – 2060).
- Naopak nová pracovní místa vzniknou v oblasti rekultivací.
- Zaměstnanci povrchových dolů patří ke skupině technických profesí, které jsou na českém trhu práce nedostatkové, a mají dobré pracovní návyky. To usnadňuje jejich další uplatnění na pracovním trhu.
- Dostatečně dlouho dopředu je dnes znám harmonogram útlumu těžby, jenž mezi lety 2035 a 2040 vyvrcholí ukončením činnosti dolů Libouš, Jiří a Družba a Bíliny (v případě varianty 1) a doběhne mezi lety 2055 a 2060 (důl Vršany a Bílina ve variantě 2). Tento časový prostor skýtá příležitost připravit vhodné podmínky pro potřebnou transformaci regionu a přípravu na situaci po ukončení těžby v podobě dlouhodobých programů celkové restrukturalizace Ústeckého kraje a Karlovarského kraje.

SWOT analýza

Následující SWOT analýza shrnuje silné a slabé stránky, příležitosti a hrozby s omezením na ty, u nichž mezi variantami 1 a 2 existuje rozpor. S – silné stránky, W – slabiny, O – příležitosti, T – hrozby.

	Varianta 1	Varianta 2
S S I L N É S T R Á N K Y	• Současná spotřeba tepláren a domácností je kryta přibližně do roku 2025. • Realizací doprovodných aktivních opatření lze dlouhodobě pokrýt budoucí spotřebu tepláren v ČR. • Při vhodném využití energetického uhlí z dolu Vršany ve velkých elektrárnách, které dnes spalují výhřevnější teplárenské uhlí (Chvaletice, Ledvice, Mělník I), a zároveň při odstavení elektráren Chvaletice a Počerady v letech 2030 resp. 2024 je možné bilančně pokrýt dlouhodobě odhadnutou spotřebu HU včetně tepláren a domácností tuzemskými zdroji. • Výrazně nižší společenské makroekonomické náklady spojené se škodami na zdraví a životním prostředí. V národní perspektivě se externí náklady těžby (tj. dodatečné náklady českého státu, firem a občanů k přímým nákladům těžařů) a spalování HU odhadují ve variantě 1 kumulativně o cca 10 mld. Kč méně, než u varianty 2. • Dodatečného zvýšení energetické bezpečnosti lze dosáhnout aktivnějším využitím domácích obnovitelných zdrojů (OZE) pro výrobu tepla v teplárnách a domácnostech (biomasa, sluneční, geotermální energie a odpady). • Trendy směřující k poklesu role HU v energetickém mixu – energetické úspory, zvýšení energetické účinnosti výroby, růst ceny emisních povolenek, klimatické závazky ČR – spolu s udržitelnou mírou dovozů HU směřují k zabezpečení budoucí spotřeby energie, a tedy ke zvýšení energetické bezpečnosti a posílení udržitelnosti energetiky ČR.	• Poskytuje spolehlivě dostatečný prostor pro budoucí potřebu HU především v teplárenství. • Teplárny mohou mít větší volnost při rozhodování o investicích, protože pro ně snáze zajistí dlouhodobější kontrakty na dodávky HU z domácích zdrojů v rámci nebo v návaznosti na dnešní obchodní vztahy. • Prodloužení produkce HU, a provozu uhelných elektráren, může posloužit jako rezerva elektroenergetiky – v případě neprodloužení životnosti JEDU, nejistotě financování dostavby JETE nebo nižšímu růstu OZE. • Umožní <i>ceteris paribus</i> prodloužit životnost elektrárny Počerady a dle situace může vytvořit prostor i pro případné rekonstrukce dalších elektráren. • Pravděpodobně na delší dobu stabilizuje cenu tepla v teplárnách s uhelnou palivovou základnou.

	• Uhelné zásoby za limity mohou posloužit jako strategická rezerva budoucí elektroenergetiky – v případě neprodloužení životnosti JEDU, nejistotě financování dostavby JETE nebo nižšímu růstu OZE. • Dává občanům jistotu politické kontinuity rozhodnutí vlády a stanovení hranic ÚEL z roku 1991.	
W S L A B I N Y	• V případě nedostatečné intervence státu nezajistí stávající obchodní vztahy mezi dodavateli a odběrateli HU dostatek domácího uhlí v požadované kvalitě pro některé spotřebitele navzdory bilanční dostatečnosti. Toto riziko je velmi vysoké, protože potřebná intenzita státních intervencí je velmi málo reálná. • Ve srovnání s variantou 2 lze očekávat větší tlak na decentralizaci teplárenských soustav vedoucí k dodatečným investicím případně i k jejich rušení a možnému zhoršení ekologických parametrů v aglomeracích se zaniklou teplárenskou soustavou. • Znečištění přízemní vrstvy ovzduší emisemi z lokálního spalování, pokud by nebyl uhlím prioritně zabezpečen segment domácností, zvláště sociálně slabých. • Tlak na využívání méně kvalitního uhlí a s tím spojené vyšší emise včetně emisí z dopravy.	• Omezení tlaku na energetický sektor působící relativně (ve srovnání s jinými zdroji energie) nejvyšší národohospodářské škody – především v oblasti veřejného zdraví a ekologie. • Energeticko-bezpečnostní přínosy varianty 2 je třeba srovnávat s jejími vyššími externími náklady na zdraví a životní prostředí, které ponese stát. • Korekce limitů oslabuje rozvoj a hledání nových příležitostí substituce HU a úspor spotřeby energie celkově.
O P Ř Í L E Ž I	• Vytváří výrazný impuls k budoucí restrukturalizaci rozvoje Ústeckého kraje díky rychlejšímu útlumu činnosti Severočeských dolů. • Vytváří podněty a dává příležitosti k rozvoji nových moderních technologií (energetická efektivnost ve spotřebě i výrobě, akumulace energie) a ke snižování energetické náročnosti podnikatelského i rezidenčního sektoru. • Dává předpoklad ke koncepční transformaci centrálního vytápění směrem k municipálním systémům	• Podpora sociálních opatření absorpcí zbytných zaměstnanců z dolu ČSA. Důl Bílina nabídne díky volným kapacitám v důsledku přirozeného úbytku vlastních zaměstnanců (odchody do starobního důchodu) během deseti let okolo 1 000 nových pracovních míst. To odpovídá téměř dvěma třetinám z počtu 1 600 dnešních zaměstnanců ČSA (z nich cca 500 je ve věku nad 50 let). • Vytváří impuls k budoucí restrukturalizaci rozvoje ústeckého kraje (těžba uhlí bude ukončena v období 2055 – 2060)

Opatření

VUE v každém případě doporučuje rozhodnout bezodkladně a definitivně o zachování ÚEL povrchového dolu ČSA. Spolu s tím navrhuje přesun zásob II. etapy ČSA do kategorie nebilanční.

Obě varianty budoucnosti povrchového dolu Bílina jsou podmíněny následující sadou opatření:

Opatření pro variantu 1	Opatření pro variantu 2
• V případě kritické energetické situace nebo nejpozději v roce 2025 (tedy 10 let před předpokládaným ukončením těžby na této lokalitě v rámci limitů těžby) přezkoumat rozhodnutí o korekci ÚEL na povrchovém dolu Bílina. • Spolu s tím vypracovat dlouhodobý výhled české energetiky do roku 2050 a 2060 a program opatření, která umožní snížit a rozložit spotřebu hnědého uhlí v budoucnu tak, aby korekce ÚEL nebyla potřeba a posouzením výhledu a programu z hlediska ekonomických, sociálních, ekologických a mezinárodněpolitických dopadů. Podle výsledku posouzení pak změnit nebo nezměnit ÚEL týkající se povrchového dolu Bílina.	• V rámci povolovacího řízení provést detailní analýzu možných vlivů těžby na ochranná lázeňská pásma. • Skutečnou hranici těžby směrem k obytné zástavbě vymežit dle platného povolovacího řízení EIA k lomové těžbě.
Opatření nezávislá na variantě 1 a 2	
• Vytvoření sociálního programu pro eliminaci negativních dopadů nezaměstnanosti v důsledku útlumu těžby uhlí v Severočeské hnědouhelné pánvi • Rozhodnout o převodu zásob uhlí pod zastavěným územím obcí a jejich ochrannými pilíři v celém Ústeckém kraji (tedy včetně lokality ČSA) do nebilančních zásob • Posílení (i legislativní) pozice tepláren (zdrojů energie v systémech zásobování teplem a elektřinou s prokazatelnou hrubou roční účinností vyšší než 60%), díky jejich environmentálním výhodám oproti decentralizované výrobě tepla jako prioritního spotřebitele hnědého uhlí, před využitím v kondenzačních elektrárnách • Zohlednit v budoucnosti nevyužitý elektrický výkon tepláren s potlačenou kondenzací provozovaných s prokazatelnou hrubou roční účinností vyšší než 60% (úspora tříděného uhlí v důsledku nízké energetické účinnosti) do „systémové strategické rezervy“ • Směřovat využívání finančních prostředků z evropských fondů 2015-2020 pro podporu nákladově efektivní modernizace teplárenství • Vedle závěrů o povrchové těžbě provést detailní ekonomickou analýzu různých variant hlubinné těžby • Zpracovat studii „Vliv prostředí na zdravotní stav populace v pánevích okresech Ústeckého kraje“ v návaznosti na Program Teplice I i II s možností rozšíření na Slezskou pánev a na základě zjištěných poznatků vypracovat preventivní programy s cílem zlepšit stávající zdravotní situaci oblastí • Vzhledem k vysokým externím škodám na zdraví obyvatel neodkladně zajistit sociálně	

přijatelný přechod spalování uhlí v domácnostech a v malospotřebě na emisně čistší technologie vytápění

- Ve spolupráci s Ústeckým krajem aktualizovat tamější Územní energetickou koncepci a Strategii udržitelného rozvoje s ohledem na reálně využitelný potenciál, obnovitelných zdrojů energie, úspor energie a potřebné investice
- Provést revizi chráněných ložiskových území (CHLÚ) v Ústeckém a Karlovarském kraji
- Zrušit nepotřebné CHLÚ (chrání vytěžená ložiska nebo ložiska se zbytkovými zásobami apod.) jako potenciálně v rozporu s rozvojem obou krajů

Výsledek hlasování VUE

Varianta 1 a na ni vázaná opatření získala větší podporu Výboru pro udržitelnou energetiku RVUR (16 hlasů), varianta 2 a na ni vázaná opatření získala podporu 10 hlasů. Jeden člen Výboru nepodporuje žádnou z těchto variant.

V rámci hlasování vznikl minoritní požadavek na dodržení minimální vzdálenosti hranice těžby 500 metrů od obydlené zástavby.

Rovněž byl vyjádřen souhlas s jakoukoli variantou, pokud se státu podaří urychleně snižovat obrovské externí škody na zdraví obyvatel ze spalování uhlí v domácnostech a v malospotřebě.

Dále byl vyjádřen názor zatím nepřevádět ze strategických důvodů zásoby do nebilančních zásob.